

Suomessa asuvien afganistanilaisten oikeus perhe-elämään turvattava

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävinä on syrjintään puuttuminen ja yhdenvertaisuuden edistäminen erityisesti vähemmistöjen osalta. Lisäksi valtuutetun tehtäviin kuuluu seurata toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) 3 §:ssä säädetyn mukaisesti.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtäviin sisältyy ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien seuraaminen ja edistäminen. Yhdenvertaisuusvaltuutetulla on ulkomaalaislain nojalla erityinen rooli ulkomaalaisten oikeusturvan täydentäjänä ja heidän oikeuksiensa toteutumisen valvonnassa.

Suomessa asuvien afgaanien oikeus perhe-elämään

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on jo pitkään kiinnittänyt huomiota Suomessa oleskeluluvalla asuvien afganistanilaisten heikkoihin mahdollisuuksiin saada perheensä yhdistettyä. Valtuutettu on tuonut Afganistanissa ja sen lähialueilla oleskelevien perheenjäsenten hädänalaista tilannetta esiin muun muassa kannanotossaan¹ vuonna 2018 ja kesäkuussa 2021 ulkoministeriölle antamassaan lausunnossa². Afganistanin turvallisuustilanteen romahdettua kesällä, valtuutettu lähestyi asiasta kirjeitse sisä- ja ulkoministeriöitä elokuussa 2021.³

Valtuutettu on ollut edustustoihin ja ulkoministeriöön yhteydessä myös yksittäistapauksien osalta. Valtuutettu on esimerkiksi lähestynyt ulkoministeriötä tapauksessa, jossa oli kyse afganistanilaisen äidin ja pienen lapsen oleskelulupahakemuksen jättämisestä Teheranin edustustossa. Lapselle ei ollut mahdollista saada Iranin viisumia tai oleskelulupaa, jolloin Suomen

¹ [Yhdenvertaisuusvaltuutetun kannanotto: Pakolaisen oikeus perhe-elämään ja lapsen edun ensisijaisuus, 2/2018 \(pdf\)](#)

² [Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto konsulipalveluiden järjestämiseen liittyen 6/2021](#)

³ [Yhdenvertaisuusvaltuutetun kirje ulkoministerille ja sisäministerille Suomessa asuvien afganistanilaisten perheenjäsenen tilanteesta 8/2021](#)

edustusto ei sallinut oleskelulupahakemuksen jättämistä. Ministeriön valtuutetulle antaman vastauksen mukaan perustuslain 2 § ja ulkomaalaislain 60 § estivät ehdottomasti edustustoa käsittelemästä lapsen asiaa.

Afganistanin muuttuneen tilanteen seurauksena afganistanilaisille myönnettiin syksyllä 2021 mahdollisuus asioida perheenyhdistämisasiossa Teheranin edustustossa poikkeusluvalla. Poikkeuslupan saamiseksi hakijoilla tuli käytännössä olla sekä viisumi, että lentoliput Afganistanista Iraniin ja takaisin. Joulukuun alussa tilanne muuttui tältä osin siten, että afganistanilaisten asiointi Teheranissa mahdollistettiin tasavallan presidentin asetuksella UM/2021/203, ilman poikkeuslupaa.

Asetusmuistion mukaan sen tarkoituksena oli mahdollistaa afganistanilaisten oleskelulupahakemusten käsittely vallitsevan poikkeuksellisen tilanteen aikana. Muistiossa viitataan myös konsulipalvelulain esitöihin (HE 102/2014), joiden mukaan konsulipalvelujen antamisesta muussa kuin toimivaltaisessa edustustossa otettaisiin huomioon niin viranomaisyhteistyössä esiintuodut näkökohdat edustustoista konsulipalvelujen antajina ”kuin konsulipalvelujen saajien tosiasialliset mahdollisuudet saada asiansa hoidetuksi”. Lisäksi hallituksen esityksen mukaan konsulitapausten erilaisuus huomioon ottaen sääntely on tarkoitettu olemaan joustava. Edelleen asetusmuistion mukaan ”Suomen Teheranin edustustoa on ohjeistettu ottamaan huomioon tältä osin kiireellisesti valmisteltu asetusmuutos ja ottamaan se jo huomioon mahdollisten afganistanilaisten oleskelulupahakemusten käsittelyssä”.

Valtuutetun saamat yhteydenotot afganistanilaisten tilanteesta Teheranissa

Viime kuukausien aikana valtuutetun tietoon on saatettu yhä enenevässä määrin tapauksia, joissa Suomessa asuvat afgaanit ja heidän Afganistanissa ja sen lähialueilla oleskelevat perheenjäsenensä ovat joutuneet kohtuuttomiin tilanteisiin, eikä heidän oikeuttaan perhe-elämään ole turvattu viranomaisten toimesta. Yhteydenotoissa esiin tulevat perheenyhdistämisen ongelmat ovat vakavia ja akuutteja.

Syksyllä 2021 valtuutetun saaman yhteydenoton mukaan Teheranissa olleelle perheelle ei voitu varata aikaan tunnistautumiseen edustustossa, sillä hakijoilta edellytettiin englannin kielen taitoa. Yhteydenotossa viitattiin ulkoministeriön maahantuloasiainyksiköltä saatuihin vastauksiin, joiden mukaan läsnäolotulkausta ei ollut mahdollista järjestää terveysturvallisesti.

Toisaalta puhelintulkkausta ei voitu ulkoministeriön mukaan hyväksyä ennen kuin siihen olisi sopiva järjestelmä käytössä.

Viimeisten kahden kuukauden aikana valtuutetulle tulleista yhteydenotoista käy puolestaan lähes poikkeuksetta ilmi, että perheet ovat ensin syksyllä 2021 toimineet ulkoministeriön poikkeuslupamenettelyä koskevan ohjeistuksen mukaisesti. Saatuaan poikkeusluvan edellytyksenä olleen Iranin viisumin, jonka edellytyksenä on ollut matkalippujen hankinta, ovat perheet saaneetkin tiedon, että uuden asetuksen vuoksi poikkeuslupamenettely on lakkautettu ja heidän ei ole mahdollista saada ajanvarauksia Teheranin edustustoon ennen helmikuuta 2022. Tällöin heidän jo saamansa viisumit eivät enää ole voimassa.

Perheiden yhteydenotoissa toistuu myös se, etteivät he monista yrityksistään huolimatta ole saaneet vastauksia ulkoministeriöltä tai Teheranin edustustolta viesteihinsä. Perheet ovat yrittäneet varata aikaa edustustossa asiomiselle tai pyytäneet neuvoja ja tietoa siitä, miten asetusmuutoksen voimaantulo tulee vaikuttamaan aiempaan ulkoministeriön ohjeeseen.

Vastauksina yhteydenottajille edustusto on 15.12.2021 lähettänyt heille sähköpostitse tiedotteen. Yhteydenottojen mukaan perheet eivät ole tänäkään jälkeen saaneet edustustolta konkreettista tietoa tai neuvontaa siitä, miten heidän tulisi toimia tilanteessa, johon he ovat päätyneet toimimalla ulkoministeriön aiemman poikkeuslupaohjeistuksen mukaisesti.

Perheenyhdistämisen kannalta kenties olennaisin puute perheiden saamassa palvelussa on ollut se, etteivät he ole saaneet ajanvarauksia edes helmikuulle 2022, jolloin edustuston tiedotteen mukaan kiertävät konsulit tulisivat muiden viranomaisten kanssa hoitamaan afganistanilaisten perheenyhdistämishakemusten vireyttämistä ja käsittelyä. Hakijoiden käsityksen mukaan ajanvaruksesta tiedon saaminen saattaisi helpottaa asiointia Iranin viranomaisten kanssa ja mahdollista viisumien jatkamista.

Valtuutetun viime aikoina saamissa yhteydenotoissa perheenyhdistämisen hakijoina kerrotaan olevan pääosin naisia ja lapsia, jotka ovat nyt Teheranissa siten, että heidän viisuminsa ovat juuri päättymässä. Heidän ei Afganistanin vallitsevassa tilanteessa ole mahdollista matkustaa takaisin kotimaahansa.

Joidenkin yhteydenottojen mukaan perheenyhdistämishakemus on tehty jo vuosien 2019–2020 aikana. Näissä tapauksissa perheet ovat yrittäneet päästä tunnistautumaan New Delhin edustustoon siinä kuitenkaan onnistumatta. Ajanvarauksia ei joko olla saatu, niitä on peruutettu edustuston toimesta tai matkustaminen New Delhiin on koitunut mahdottomaksi.

Teheranin edustustoon asioimaan tulleiden perus- ja ihmisoikeudet on turvattava

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

10.12.2021 voimaan tulleen tasavallan presidentin asetuksen tavoitteena oli turvata nykyistä paremmin Suomessa asuvien afgaanien oikeutta perhe-elämään, mutta tapa, jolla asetusta on tähän asti toimeenpantu, on kuitenkin toistaiseksi johtanut päinvastaiseen lopputulokseen. Teheranin edustuston mukaan perheenyhdistämishakemuksia ei voida alkaa merkittävässä määrin käsitellä ”ilman, että edustuston nykyisten tehtävien hoitaminen samalla vaarannettaisiin”.

Valtuutettu toteaa, että Suomen viranomaisten toimintatavat ja passiivisuus tilanteen ratkaisemiseksi voivat johtaa siihen, että hakijat eivät saa hakemusasioitansa asianmukaisesti vireille ja käsittelyyn ollenkaan. Lisäksi poikkeuslupamenettelyn vuoksi haettujen viisumien umpeuduttua on riski siitä, että Iran palauttaa Suomessa asuvien afgaanien vaimoja ja lapsia sekä muita sukulaisia takaisin Afganistaniin, jossa heillä on suuri riski joutua vakavien ihmisoikeusloukkausten uhriksi.

Valtuutettu katsoo, että Suomen viranomaisten on välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslain 5 §:n ja perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla ja asetuksen UM/2021/203 tarkoituksen mukaisesti. YVL 5 §:n mukaisesti viranomaisten on aktiivisesti edistettävä yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan. Kun afganistanilaisten on tällä hetkellä erityisen vaikeaa saada oikeus perhe-elämään toteutumaan muun muassa myös Suomen hallinnollisten käytäntöjen vuoksi, valtuutettu katsoo olevan yhdenvertaisuuden edistämismääräystenkin edellyttämää, että Teheranissa jo olevien hakijoiden Suomessa olevien perheenjäsenten oikeus perhe-elämään turvataan pikaisilla toimenpiteillä.

Valtuutettu pitää välttämättömänä perus- ja ihmisoikeuksien ja hyvän hallinnon toteutumisen varmistamiseksi, että ulkoministeriö ryhtyy toimenpiteisiin, jotta Iranissa nyt oleskelevat, Suomessa asuvien afganistanilaisten perheenjäsenet voivat tunnistautua ja hoitaa hakemukseen liittyvät mahdolliset haastattelunsa Teheranin suurlähetystössä mahdollisimman pian. Ajanvaraukset tulee toimittaa välittömästi tiedoksi niille henkilöille, joiden viisumit Iraniin ovat umpeutumassa. Valtuutettu pyytää ulkoministeriötä ilmoittamaan siitä, mihin toimenpiteisiin se on asiassa ryhtynyt.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Ylitarkastaja

Joonas Rundgren

Kannanoton julkisesta versiosta on poistettu yksilöintitiedot yhteyttä ottaneiden henkilöiden yksityisyyden suojelemiseksi.